

Yttrande över Vår demokrati – värd att värna varje dag (SOU 2022:28)

Ku2022/ 01317

Övergripande

Skolinspektionen har beretts möjlighet att yttra sig över betänkandet *Vår demokrati – värd att värna varje dag* (SOU 2022:28).

Skolinspektionen instämmer i att det är angeläget att aktivt arbeta för en stark demokrati i Sverige. I detta arbete har skolan en grundläggande roll och betydelse. Skolans uppdrag är att förmedla kunskaper och värden och rusta elever för ett aktivt och demokratiskt medborgarskap. Skolinspektionen har nyligen granskat olika aspekter av skolors arbete inom detta område¹ och värdegrundsfrågor ingår också som en del i myndighetens tillståndsprövning av fristående skolor.²

Skolinspektionen har dock synpunkter på några av de förslag och rekommendationer som kommittén lämnar. En övergripande synpunkt är att Skolinspektionen menar att förslagen riskerar att innebära en ökad detaljstyrning samt otydlighet gällande statliga myndigheters arbete inom demokratiområdet. Att värna demokratin är av största vikt och en naturlig del av myndigheters arbete.

---

¹ Två exempel är Skolinspektionens pågående tematiska kvalitetsgranskningar om *skolans hantering av värdegrundsfrågor med fokus på kontroversiella frågor* samt om *skolors arbete med lärande för hållbar utveckling*.

² Den 2 januari år 2023 införs ett demokrativillkor i skollagen som ytterligare kommer att stärka detta perspektiv i Skolinspektionens ägar- och ledningsprövning.

Skolinspektionen anser dock att nyttan och konsekvenserna av förslagen behöver belysas närmare. Myndighetens uppfattning är att demokratiperspektivet redan utgör en grundläggande del av den statliga styrningen och att statliga myndigheter har ett viktigt ansvar för att uppfylla det demokratiska uppdraget.

Mot denna bakgrund ställer sig Skolinspektionen *tveksam* till följande förslag:

- Att det i myndighetsförordningen skrivs in att myndigheterna ska ta till vara fördelar som kan vinnas för demokratin.
- Att demokrati och det demokratiska uppdraget skrivs in i instruktioner för myndigheter vars verksamhet är central för det demokratipolitiska målet.

Skolinspektionen *avstyrker* följande rekommendation:

- Att Skolinspektionen får i uppdrag att genomföra kvalitetsgranskningar av grundskolornas respektive gymnasieskolornas arbete med demokrati.

Synpunkter på förslagen

Yttrandet följer den ordning som förslagen presenteras i betänkandet. Skolinspektionen yttrar sig endast över de delar där myndigheten har synpunkter.

7.1 Större fokus på demokrati i myndigheternas arbete

Skolinspektionen ställer sig *tveksam* till kommitténs förslag om att det i myndighetsförordningen, avsnitt Allmänna uppgifter (6 §), ska skrivas in att myndigheterna ska ta till vara fördelar som kan vinnas för demokratin.

Skolinspektionen menar att det är otydligt vad den föreslagna ändringen syftar till att förändra i sak i förhållande till nuvarande regelverk. Regeringsformen (1974:152) slår redan fast att det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden. Vidare betonas i den statliga värdegrunden att statsanställda ingår i den demokratiska styrkedjan och därmed arbetar på medborgarnas uppdrag, samt att de ska främja demokratiska värderingar.³

Skolinspektionen ställer sig även *tveksam* till förslaget om att demokrati och det demokratiska uppdraget ska skrivas in i instruktioner för myndigheter vars verksamhet är central för det demokratipolitiska målet. Skolinspektionen anser att det är svårt att bedöma innebörden och konsekvenserna av förslaget i dess nuvarande utformning. Skolinspektionen menar att det är otydligt vilka myndigheter som avses i detta sammanhang samt vad som skulle uppnås genom förändrade myndighetsinstruktioner enligt utredningens förslag.

---

³ Statskontoret (2019). *Den statliga värdegrunden – gemensamma principer för en god förvaltning*.

För det fall Skolinspektionen är en av de myndigheter som kommer att få sin instruktion ändrad i enlighet med förslaget är det viktigt att klargöra dels om instruktionsändringen innebär att vi får nya uppgifter jämfört med dagsläget, dels om vi får resurser för att utföra dessa uppgifter eller om de ska utföras inom befintlig kostnadsram i konkurrens med de uppgifter vi utför idag. Dessa aspekter behöver konkretiseras och belysas ytterligare.

Kommittén skriver i avsnitt 8 om konsekvenser att förändringarna i myndigheternas styrdokument kan bli resurskrävande för myndigheter på kort sikt, då kompetenshöjande insatser kan behövas för såväl ledning som personal (s. 103f). Skolinspektionen anser att det är oklart på vilka grunder som dessa resurskrävande insatser ska göras och vad som konkret ska uppnås, då uppdragen och skrivningarna inte tycks skilja sig från vad som redan gäller idag.

7.3 Förtydliga skolans demokratiuppdrag

Skolinspektionen *avstyrker* kommitténs rekommendation om att ge Skolinspektionen i uppdrag att genomföra kvalitetsgranskningar av grundskolornas respektive gymnasieskolornas arbete med demokrati.

Skolinspektionen delar utredningens uppfattning om att det är angeläget att uppmärksamma skolans arbete med demokrati. Skolinspektionens prioriteringar vid kvalitetsgranskning bestäms dock utifrån en behovsanalys där olika faktorer vägs in, såsom riskbild, befintliga resurser och bedömning av rätt tidpunkt. Det är angeläget att myndigheten även fortsättningsvis kan ha en flexibilitet och självständighet i sitt inspektionsuppdrag i förhållande till olika påverkande faktorer.

Om Skolinspektionen ges i uppdrag att genomföra kvalitetsgranskningar enligt rekommendationen är det viktigt att klargöra om myndigheten får resurser för att utföra dessa uppgifter, eller om de ska utföras inom befintlig kostnadsram i konkurrens med nuvarande uppgifter.

I ärendets slutliga handläggning har stabschefen Torun Rudin, chefsjuristen Klara Cederlund och juristen Christian Bjelke deltagit.

Helén Ängmo
Generaldirektör

Johan Rydstedt
Föredragande, utredare